

J.V. Foix, assagista

Per Josep Romeu i Figueras

es prou sabut que fins al 1936 J. V. Foix desplega una intensa activitat com a publicista i periodista durant prop de vint anys, que fundà i redactà revistes, i col·laborà a diaris i a d'altres fulls impresos, i que signà els treballs amb el nom, amb les inicials o amb pseudònim, o bé els féu circular en l'anonimat. Després del 36, Foix no ha tornat a l'exercici d'aquella antiga vocació més que d'una manera restringida i ocasional, degut a raons òbvies i conegudes.

La col·lecció «Cara i Creu», d'Edicions 62, publicada l'any passat, una selecció de quaranta-sis d'aquells articles, sota el títol *Els fets transparents*. Tots ells apareguren dins la secció del mateix nom que integrava la plana literària que Foix redactava a «La Publicitat», i s'estenen del 1931 al 1936. El volum és precedit d'un estudi de Gabriel Ferrater sobre la poesia fociana, amb una breu introducció sobre aquelles proses; es tracta d'un dels millors treballs crítics escrits de temps ençà, i em del que, per motius d'espai, no em sigui possible fer-ne un comentari més complet.

Els quaranta-sis articles són comentaris i definicions escrits a propòsit d'uns fets i d'uns instants representatius, sovint condicionats per la política i viscuts per l'assagista durant aquells sis anys; uns anys rics d'inquietuds, col·lapsats de crisis, insegurs i de fumar incert, aquí i arreu d'Europa. No és el contingut expès d'aquells fets i d'aquells instants, ni l'hor concatenació de causes i efectes que els conferiria entitat històrica, allò que interessa de remarcar, entre altres motius perquè, en aquests assaigs focians, aquell contingut hi fa de fons de paisatge en una concepció del temps, la validesa de la qual resideix en la pròpia actualitat del moment, sinó la justesa amb què l'autor els capta i els precisa, tot distingint el caràcter significatiu de cadascun. Amb aquesta particularitat, però, substancial i específica: que els fets i els instants serveixen de pretext perquè el doctrinari expressi nitidament quins són els principis en els quals creu, un residu llur permanència i on és la força llur i per què la reconeix; i el moralista assenyala, llegit i conseqüent, tot un programa ètic a seguir, lladadors i entusiasta, unes conductes que considera prou aptes com per a ésser elevades a exemple, o bé clàustic i desconfiada, unes defallències, unes desercions i altres deslleialtats a blasmar. Aquesta actitud doctrinària i ètica, Foix l'exerceix amb plena consciència de la seva insubornable condició d'intel·lectual; per tan, d'horre de lletres que no admet cap altra servi-

tud que la imposada per la intel·ligència i la derivada del desear envers la col·lectivitat.

Curios de notes i recercador de signes i figuracions, l'assagista obtingue la seva àmplia informació mitjançant, sobretot, lectures de diversa procedència: notes de premsa, reports d'esdeveniments, efemèrides, estadístiques aparegudes a revistes especialitzades, manifiests, publicacions literàries i llibres, clàssics o recents, filosòfics o ideològics. Tots aquests continguts d'informació escrita presenten els flus transparents, i a través d'ells, Foix llegix a mitja veu, sintetitza la lectura, en destaca els trets reveladors, perquè hi vegem per nosaltres mateixos, guiats pel seu gest indicatiu. Però, en especial, per tal de col·locar-hi curosament i sense fressa les seves opinions. El resultat és una mena de teixit subtil, fet de fils aliens i propis, però d'una solida coherència i molt personal. I és també el desentiaç de tota una operació imaginativa i mental, i d'un joc enconat d'idees i conceptes, un producte final que, a tall de conseqüència, demana reflexió.

Agència d'una informació atural i dispersa, degut a la fluïdesa del moment i a l'aiguabarreg amb què li arriba a través de lectures intensives i de notes de redacció del diari, Foix selecciona i destaca com a primera selecció, i així d'expectador passa a cronista; i aquest intensifica la seva tasca mitjançant un treball expositiu, desbrossador i finalment sintètic. Aquí es fa ben notoria la reconeguda adhesió fociana a l'objectivitat, per tal com el cronista s'ha limitat a reportar i a clarificar unes dades externes, que no modifica, i davant les quals no es pronuncia. L'objectivitat radical de Foix, però, és més profunda, perquè resideix en l'ordre de les idees universals, que ell considera com a l'única realitat possible, objectiva, enfront de les aparences del particular i el transitori. Aquella essent última del real per la idea, immutablement i solidament instal·lada en la intimitat intel·lectual de l'home, oval també per a d'altres intimitats; d'on, una altra de les notes del seu caràcter objectiu, i d'on, per altra banda, la deu vivificant d'una bona part de les paradoxes focianes. D'aquí parteix, ja explandida l'exposició cronística, el camí que Foix emprèn cap a la descoberta definitiva, amb guany positiu sempre, sigui quina sigui la resultant: l'adequació dels fets i les aparences a les idees —ja possides o en procés de recerca i precisió—, amb la consegüent complença de l'assagista, o bé llur inadequació total, parcial o equívoca, amb la decepció d'ell, la demència, l'atac

viva, la invocació, per contra, i l'exhortació enfàtica; i també, en algun cas, amb una certa i molt subtil perplexitat seva, com la que endevinem quan ens parla de Nietzsche a propòsit de la joventut, al seu article «Organitzar el caos», i quan jutja l'obra cabdal de Prat de la Riba, en l'apreciació de la qual les reserves no dites van més enllà, em sembla, i més enllà que no fan les que l'assagista indica expressament (*Un acte de fe política*). Tant la realitat de les idees universals com l'adequació a ella de la realitat aparent, tenen una projecció ètica, comporten una conducta moral, que Foix atén amb cura i que comenta, amb entusiasmes per la lleialtat i amb denuncies contra la deslleialtat i les desviacions, com hem dit. I és aquí on l'objectivitat de Foix es tenyeix dels colors més personals i on la seva intimitat es projecta més generosament enfora. Cal notar aquesta pèrdua de distància entre ell i l'objecte reflectit en el text, que l'estil, emotiu i brillant, trau a bastament. Foix empra un llenguatge ric i variat, selecciona i precisa. Construeix la frase amb voluntat de concentració i d'economia verbal, de forma planera, d'irru que de la mil·les menca popular i antiga; més sovint, però, usant de major malícia, sigui perquè la síntesi arriba al màxim desplegament retòric, sigui perquè, per contra, l'autor treballa la frase i el període amb obstinada complença artesana. Són remarcables els seus qualificatius, incrustats en i allà, a causa de llur rodonament i vigor. I és notable la freqüència d'inso-

parèntesis que fan ric i matissat el període, però que en dificulten la comprensió immediata i obliguen a un esforç d'anàlisi i situació. És un estil robust i segur, vigorós i expressiu, fet de molt de saber i d'intel·ligència; no pas massa assequible, tanmateix, al lector mitjà, com tampoc no ho són les altres tècniques compositives de Foix ni els matissos del seu pensament. Hom reconeix, en la prohibit i l'exigència de l'estilista, l'alta qualitat literària d'un amples sector de la promesa catalana d'abans de la guerra, adbac la diària, de la qual té presu consciència el mateix Foix (*Els costums del diari*).

No és casual que aquest recull s'obri amb unes ratlles de Lluàl, referents a la comuna utilitat a què ha de tendir la conducta ciutadana, com tampoc no ho és que Foix dediqui al gran il·luminat l'article *Lluàl, campó universal de la Unitat*. Aquesta unitat, precisament, implica les idees d'universalitat, espiritualitat i realisme. No més els principis immutables, la unitat, la idea són universals, espirituals i reals, i els sònics vàlids i permanents. Tota altra cosa és aparèixer subordinable a aquella entitat superior. Si la subordinació no és perfecta, del temporal a l'espiritual, del particular a l'universal, etc., hi ha fallàcia, dispersió, destrucció, anarquia.

Així se'n fa més viable el pensament de Foix, d'altra part ja prou explinat a través del seu joc intel·lectual i literari, intrincat i complex. Existeix, per tant, el Dret, la Veritat i la Llibertat amb vàlides universals; no pas un dret, una veritat i una llibertat particulars, que puguem arrogar-se sigui una nació, política, sigui un Estat constituït. Hi ha uns Patris que serveixen aquells Valors i que es reïben per ells, enfront d'uns Estats i uns nacionalismes expansius que els sotmeten a l'arbitrari. Hi ha, paralelment, patriotes i patrioters. Nemés la Intel·ligència, com a principi integrador i com a concurrència de forces cap a la Unitat, amb la seva sobirana llibertat, salva el Real, el Concret, els Valors permanents, de la dispersió, el desordre i la falsedat. Resultat de tot un procés elaborador i unitari, sintetitzador i clarificant, la Cultura — però no una cultura — ha donat consciència i establiment objectiu al guany de la Intel·ligència. D'on ve que sigui desitjable la Ciutat de l'Esperit, la Pàtria viva i lliure, i la federació de les Pàtries dins Estats lliures i dins una Europa lliure, subjectes només al Concret i al Real, als Principis immutables, regides per la Intel·ligència, salvaguardades per la Cultura. D'on, per altra banda, la Idea Catalana com a concreció particular d'aquella asp-

ració ideal i d'aquesta obediència general, participant dels Principis bàsics, la Intel·ligència i la Cultura comunes, per tant; de la mateixa manera que «el Catalanisme és una ètica» un imperatiu de perfecció, a més d'una política (*Ètica i política i d'altres articles*).

Les actituds nacionals, les de les faccions polítiques i dels homes són diverses, la conducta moral i l'ur comportament ètic, diversos. De fet, l'adhésió total resta confinada al món de les idees, com una possibilitat sens dubte utòpica. Foix s'absté de formular-ho explícitament; però deu pensar-ho quan amb tanta de passió intel·lectual i tan freqüentment denuncia els nacionalismes agressius, el poder constituït i els seus abusos, les atribucions desorientadores dels partits polítics; quan assenyalava el perill de tot d'interessos posats en joc, com, entre molts d'altres exemples, l'humanisme clàssic, al qual hom oposa l'humanisme marxista i encara d'altres menes; quan interpreta una deslleialtat i una defallència personal o de partit, particulars doncs, com una forma de retroces col·lectiu; quan, defensades i admeses la *Primacia de l'home* i la *Presència humana* dels poetes, molt reiteradament ens parla de la llibertat de l'escriptor, el qual ha de servir tan sols la Intel·ligència i la Col·lectivitat, sempre que aquesta i per tal que aquesta s'adeqüi als Principis etèrns i concrets, ha de malliar-se de tot esquema i de tota acció paratista, no ha de prendre partit per cap facció, ha de vencer tota temptació de confort, moral, intel·lectual o material, enfront dels problemes i qüestions que tot moment imposa, atès que el fet d'engradar-se gregàriament és més fàcil i confortable que el de cercar per un mateix la recòndita Veritat, apta a la Comunitat, perquè l'assagista entén que la funció de l'intel·lectual és la de mantenir els Valors en estat de vigència i universalitat, la de denunciar les mistificacions i la d'influir damunt el poder constituït en tant que teòric i moralista, mai, però, en acció i exercici polític al servei d'ideologies de partit o com a governant.

Foix assenyalava molt bé d'altres comportaments, que només puja abhidir en part. Per exemple, a *Dos presidents: H. G. Wells i Pompeu Fabra*, ultra les divertides insinuacions contra l'espirit de casinet de tants de ciutadans honorats, hi subvertia la continença britànica i britanitzant d'aquells dos intel·lectuals, distants i pòdics en captar-se a no mostrar cap debilitat sentimental i gaudirista. A *Protesta a Casa de la Ciutat* recorda, amb trets paròdics i caricatúrescs, un mal endèmic a Barcelona: l'anarcosocialisme ciutadà, imposat per mal no se sap qui.

En altres insisteix en la necessitat d'una autèntica revolució de contingut i de conducta en l'instinccionalisme d'aquells anys, que hauria volgut veure nou i no pas com «una vulgar i innòcua adaptació». Tot de perills i d'accions fosques, de dins i de fora, que amenaçaven uns grans adquisicions polítiques o que torbaven el curs

dels esdeveniments d'aleshores, són denunciats amb alarma i angoua en un seguit d'articles, en bona part compresos en la secció del llibre titulada *Esser Heial*. Amb una barreja de moia i d'indignació, uns altres fets més anecdòtics, però ben significatius, es articles com *Tovos a Cervera* i amb una ironia molt subtil, el servilisme atàvic i caní de molts que adoren la memòria del bàrbar que els allisà un dia (*La polveia de «don Salvador»*). Remarca, finalment, el criteri de Foix respecte a la joventut. No hi creu. Opina que el concepte de joventut s'ha d'entendre en el sentit biològic, de l'època nova, però no generacional, d'estament. «En rigor no hi ha "joves", sinó fortes individualitats que, biològicament, fisiològicament, passen per un estat de joventut.» Dintre ells cal esperar, «a cada lleva, l'aparició de noves individualitats creadores que s'incorporaran a les altres individualitats efectives amb independència de l'edat». La creu essencialment rutina, a més d'ésser afectada dels altres líacs comuns d'inconstància, beguera, infèrril, versàtil, etc., amb què és apostrofa, i recorda les claudicacions que solen cometre, passat aquest període biològic, aquells qui foren, als vint anys, els més impetuosos escapadors de vells. «Res més monòton que la cantarella de "la joventut"; res més trist que la seva inconsciència, la seva descurança i la seva incertitud.» I conclou: «Jo m'atreveixo a resumir el meu criteri fixant com a característica dels joves segars de llur joventut la Irreductibilitat, l'Orginalitat, el Coratge i la Modèstia» (*El mite de «la joventut»*).

No s'esgota aquí la prodigiosa capacitat de Foix per a la captació dels instants, la formulació del seu criteri d'universalitat i la valoració de la conducta, ni l'agudesa, la flexibilitat i la viva imaginació amb què ho expressa i de què es val per al seu joc intel·lectual i literari. Però em sembla que el que he dit, complint un encàrrec de Redacció i uns deures d'admiraativa amistat, és prou per a donar una idea d'aquest llibre complex, les pàgines transparents del qual permeten molta més claror que les aproximacions del crític. — JOSEP ROMEU I FIGUERAS.

SALA GASPÀR
galeria d'art
consell de cent, 323
Barcelona

Dins la linea internacional del vestir juveníssim
acurada selecció
Granvia, 572 (Aribau-Muntaner)
Casanova-Granvia
Establiment filial
de Camiseria Bonet Aribau, 5